

ERILINE MAJA

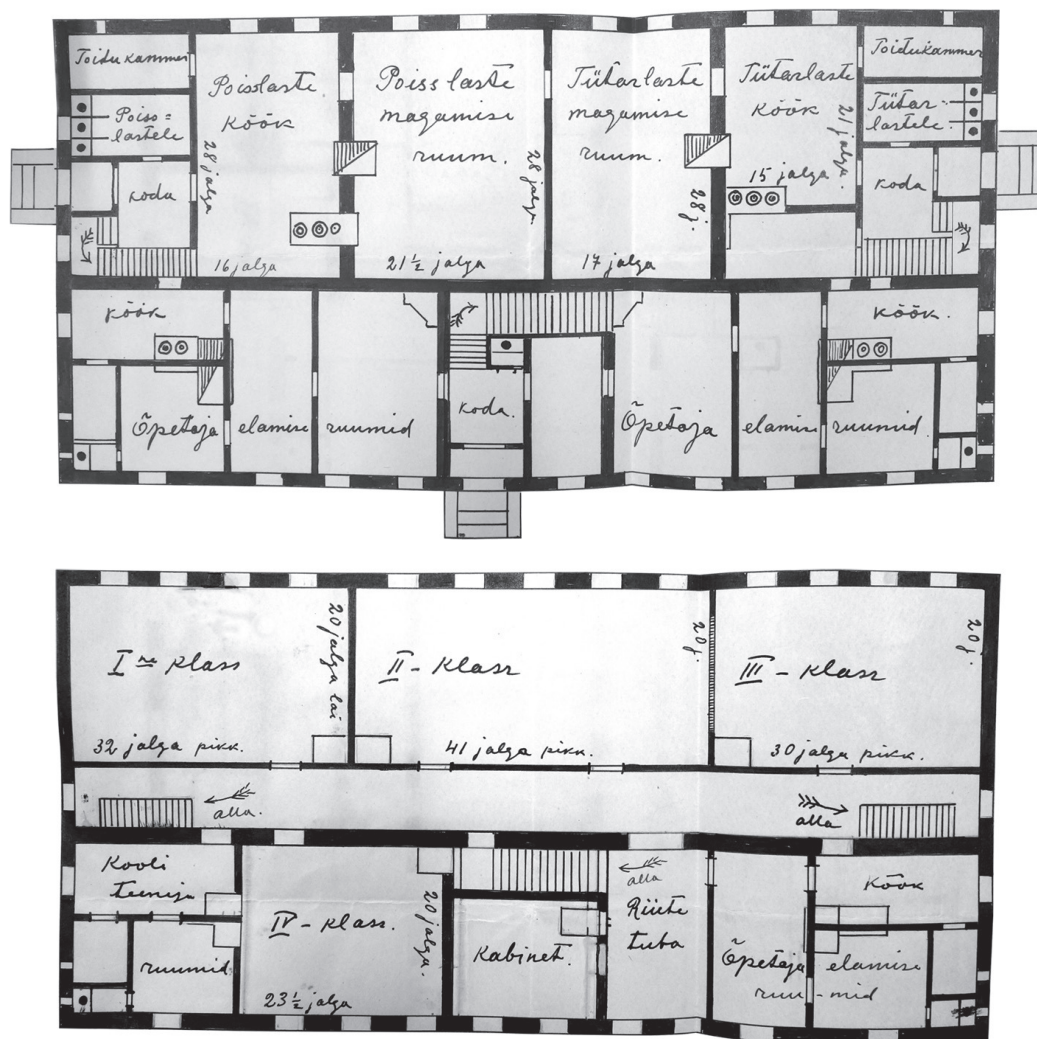
EXCEPTIONAL HOUSE

Raikküla ministeeriumikooli maja

Heiki Pärdi

Raikküla ministeeriumikooli hoone enne Esimest maailmasõda. ERM Fk 253:4

Raikküla koolimaja I ja II korruse põhiplaan, 1908. Ehitusmeister Juhan Valdes. TLA.884.4.1096.

1866. aastal ehitati Lipa külla Raikküla vallakooli hoone, mis 20. sajandi alguseks oli jäänud vanaks ja kitsaks. Juba 1905. aastal soovis Raikküla valla volikogu muuta vallakooli üheklassiliseks ministeeriumikooliks, ent siis see veel riigipoolset toetust ei leidnud (RA, EAA.3079.1.9). Kroonult saadi luba avada vallakooli asemel kaheklassiline ministeeriumikool 1908. aastal. Sama aasta maikuus otsustas Raikküla valla volikogu vallavanem Mart Saariste eestvõttel seks otstarbeks ehitada uue avara, 150 lapsele mõeldud koolimaja. Kahekoruselise kivimaja pidi valmima 1909. aastaks. Raikküla mõisa omanik krahv Keyserling kinkis vallale Lipa külas 1,8 ha maad sellel maatükil

kooli avamiseks ja pidamiseks kohalikele elanikele. Ehitusmeister Juhan Valdes¹ tegi valla volikogu ülesandel tulevase koolimaja plaani ja kulude eelarve, mille eest otsustati talle maksta 100 rbl. Nüüd juba 200 lapse tarbeks mõeldud maja pidi olema 15½ sülda (33 m) pikk ja 8 sülda (17 m) lai, alumise korruse ruumid 10½ jalga (3,2 m), ülemised klassid ja saal 12 jalga (3,7 m) kõrged. Riigikassalt küsiti koolimaja ehitamiseks 3000 rubla ja sisustamiseks 675 rubla. Kooli iga-aastaseks ülalpidamiseks paluti Vene riigilt 1500 rubla. Üritust toetas 3000 rubla suuruse tagastamatu laenuga omalt poolt ka Eestimaa kuberner. (RA, EAA.3079.1.11)

1909. aasta 7. veebruaril toimunud ehitustööde väljakauplemisel oli kohal kolm meistrit: Mart Kalf pakkus hinnaks 11 700 rubla, Mart Rekkaro (üks alltöövõtjaid Rapla uue kiriku ehitamisel) 12 915 rubla, Jüri Vedemann (kirjanik Enn Vetemaa vanaisa) 13 200 rubla ja Johannes Valdes 13 800 rubla.

Väljavõte volikogu koosoleku protokollist:

Selle järel, ehituse kauplejaid koosolekult ära saates, volikogu asus otsustamisele, missuguse ülemal nimetatud ehituse meistri kätte maja ehitust anda. Seda asja läbi vaadates volikogu leidis: 1) et maja ehituse väljakauplemise juures ehituse hind mitte mõeldud ei või olla, vaid töö headus ja selle peale kõige suuremat tähelepanemist peab pöörama, kes maja kõige paremini valmis teeb; 2) et volikogu liikmete teadmise järel kõige parem ja asjatundjam ehitajate kauplejate hulgas on Johannes Valdes, kes ka ennem on koolimajasid ja muid hooneid ehitanud ja kelle tööga kõik rahul olivad; 3) et kui maja ehitus kellegile välja saab kaubeldud ja ehitaja liig odavaste ehituse oma peale võtab, siis ehitajale, kui tema pärast veel raha juure tuleb nõudma, mitte enam tasu juure lubada ei või; 4) et Valdes kõige parema töö teeb, sellepärast tema ka rohkem oma töö eest nõuab kui teised ja pärast mitte enam juure ei tule nõudma. /—/

1 Ehitusmeister Juhan (vahel ka Johannes) Valdes (pärit Lellaperest Järvakandi vallast, 1879–1937) kavandas ja ehitas 20. sajandi algul Rapla ümbruses vähemalt kolm ministeeriumikooli hoonet (Kodilas, Raikkülas ja Valtus) ning ühele tegi plaani (Juuru). Hiljem oli ta ka Kuusiku Altveski omanik. Veel tuntum ehitusmeister oli tema onu Karl Rudolf Valdes (1850–1915), kelle elutöö on Rapla uue kiriku ehitamine aastatel 1899–1901, mille juures ta oli peatöövõtja. Muuseas oli Tartu Ülikooli kauaaegne professor arstiteadlane Albert Valdes (1884–1971) Juhani vend. (Geni; RA, EAA.1219.1.174)

Selle järele asja edasi harutades volikogu leidis, et niisuguse suure ehituse kohta ehitajate poolt küsitud hindade vahe² võrdlemisi mitte väga suur ei ole ja seda asja põhjalikult läbi vaadates leidis kõige paremaks koolimaja ehitust Johannes Valdese kätte anda ja sellepärast määras: 1) Raikküla kaheklassilise ministeeriumi koolimaja ehitus Johannes Otto p. Valdese kätte anda ja temale ehituse asjas alamal nimetatud tingimused ette panna, mida tema täitma peab:

Johannes Valdes teeb Ministeeriumi kooli maja valmis järgmiste etteannete järel: Maja saab ehitatud paekivist kahekordne, 15½ sülda pikk, 8 sülda lai, alumise korra ruumid kõik ja pealmise korra eluruumid seestpoolt 10½ jalga kõrged, aga klassiruumid ja saal 12 jalga kõrged; välimised müürid saavad poolpuhtast paekivist tehtud ja seestpoolt telliskividega vooderdatud; tsokol³ saab maapinnast kaks jalga kõrge ja raudkivist tehtud; katus sindlitest; põranda alla mulla sisse, vähemalt iga kahe sülla peale õhukanalid müürida; tsokoli peale enne müüri tegemist saab välimiste müüridele kord tõrvapappi alla pandud; põranda ja mulla vahele saab õhuruum jäetud; köökide, sahvrite, kodade ja väljakäigukohtade põrandad saavad kas paekivi arsinatest ehk tsemendist tehtud, aga kõik muud põrandad mõlema korra peal poolteise tollistest punnitud laudadest; kõigi ruumidel saab hõöveldatud laudadest puhas lagi alla löödud; ahjud saavad punastest pottidest, aga pliidad telliskividest tehtud ja kõigi kolme kooliõpetaja pliitadele saavad praeahjud tehtud; välimiste kõigi kolme trepi kohta saavad plekk katused löödud raudkonsulite peal, välimised trepid saavad paekivist tehtud, aga seesmised puust, käsipuudega ja treitud pulkadega; aknad kõigis elamise ja kooli ruumides saavad kahekordsete lengidega, aga kõrvalistes nagu sahvrite, väljakäigukohtade ja kodade ruumides ühe lengidega tehtud; peauksed nagu välimised, kodade ja klassiruumide uksed saavad kahe poolega ja kõik teised uksed ühe poolega ning

2 Vahepeal oli Mart Kalf tõstnud oma hinda 12 500 rbl peale ja Valdes alandanud 13 500 rbl peale.

3 Tsokol = sokkel.

peale väljakäigukohtade uste, kõik tahvlitega tehtud; aknate raamid saavad välimised kaks tolli paksud ja hingedega ja seesmised poolteist tolli paksud ja ilma hingedeta tehtud; pööningu katuse sisse saavad ka aknad tehtud, mis pööningule valgust näitavad; igasse klassituppa ja saali saavad kaks niisugust automat õhuakent tehtud, mis ise lahti ja kinni käivad ja teistesse ruumidesse saavad harilikud õhuaknad; klassidesse ja saavad ka ventilatorid tehtud; laste väljakäigukohtadele saavad peale hariliku kaevu majast mõni süld eemale veelise kaevud tehtud, mis samblaga müüritud ja toru teise kaevuga ühendatud on, põrandad, laed, ukсед ja aknad saavad gruntvärviga värvitud; seinad saavad siledaks krohvitud seestpoolt, katuseräästa alla saavad veerennid ja vee allajooksu torud pandud. Maja ehitus algab peale 15. aprillil 1909. a. ja peab maja 15. oktoobril 1909. a. valmis olema ja saab siis vallale kätte antud. Kõik ehituse material, peale paekivide, on ehitajameistri poolt. (RA, EAA.3079.1.12)

Juba enne uue koolimaja valmimist tuli vallal seoses kohaliku kooli muutmisega ministeeriumikooliks palgata ametisse vahimees, kelleks valiti oma valla talupoeg Jaak Ado poeg Lubja, palgaga kolm rubla kuus (RA, EAA.3079.1.12).

Koolile telliti ka kaasaegne mööbel ning muu sisustus:

80 koolipinki à 5 rbl.

2 klassitahvliit – à 15 rbl.

7 suurt (30-liinist) Чyдо lampi 3 klassi ja saali jaoks – à 6 rbl.

1 Чyдо lamp (15-liinine) – kantselei jaoks – 4 rbl.

raamatukapp – 30 rbl.

2 kateedrit klassitubadesse – à 18 rbl.

kantseleilaud – 8 rbl.

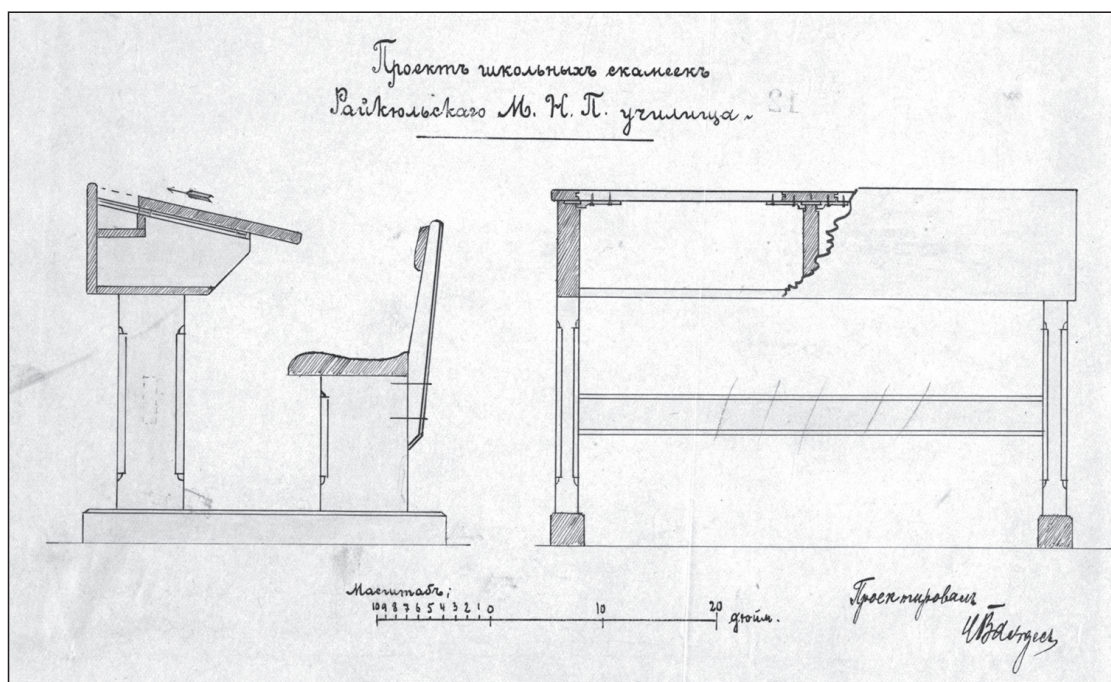
6 viini tooli õpetajate toale ja klassitubadesse – kokku 15 rbl.

klassikell – 15 rbl.

4 lampi magalatesse ja söögitubadesse – 12 rbl.

4 kraadiklaasi klassidesse ja magalaisesse – 2 rbl.

(RA, EAA.3079.1.11)

Raikküla koolile kavandatud klassipink. Juhan Valdese joonistus 1909. aastast. RA, EAA.3079.1.301. Samad pingid olid koolis kasutusel vähemalt 1960. aastateni.

Tollaste vallaisade arukust õige valiku tegemisel (eelkõige see, et ehitushinna odavus ei tohi olla otsustamisel määrav) kinnitab kõige paremini koolimaja ise. Väga kvaliteetselt kavandatud ja ehitatud lihtne, ent stiilne maja on säilinud ehedana, sellele pole tehtud mingeid juurde-, peale- või kõrvalehitisi. Muidugi on maja siseruumides aja jooksul tehtud nii väiksemaid kui suuremaid korrastustöid. Üks, mis kohe silma jääb, on kaks peamist sisetreppi maja otstes (nn poiste ja tüdrukute poolel). Esialgse plaani järgi pidid need olema puust, tegelikult on need betoonist ja metallkäsi- ja puudega (samas on praegugi puust kolmas sisetrepp, mis läheb keskmisest, pidulikust peauksest keeruga teisele korrusele). Ka ei ole mingeid automaatselt avanemaid õhuaknaid ega ventilaatoreid klassitubades ja saalis. Tore leid tuli välja 1999. aastal tehtud remondi käigus, kui vahetati välja saali põrand. Ühe kahe tolli ehk viie sentimeetri paksuse põrandalaua alt leiti pliatsikiri, mille järgi põrand oli tehtud 30. augustil 1934. Seega oli saalipõrandat mingil põhjusel juba varemgi korra uuendatud. Lauale olid oma nime jäädvustanud

Raikküla ministeeriumikool (1909) Lipal. Foto: Heiki Pärdi, 2019.

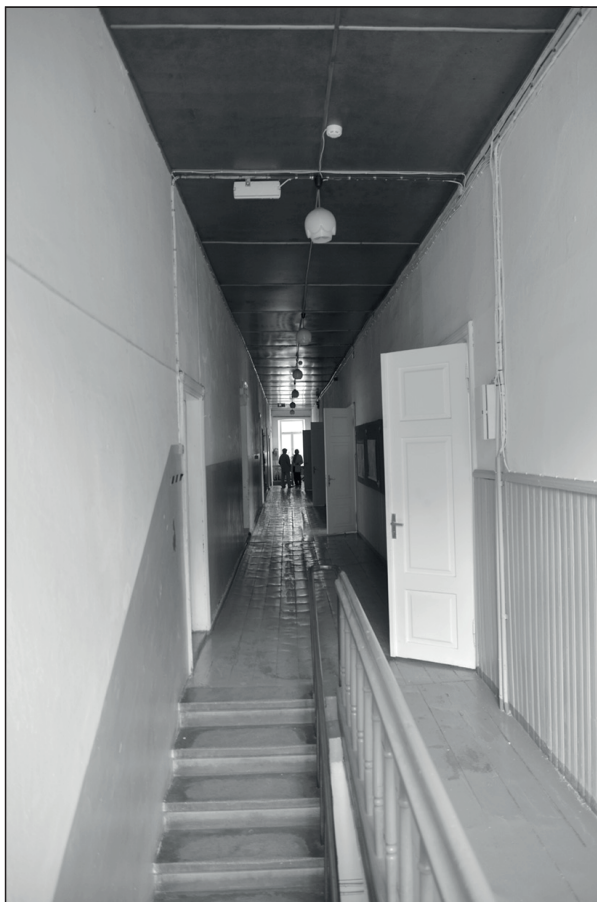
ka uue põranda teinud töömehed: Jaan Ahnepere Nurgalt, Joosep Sagur⁴ ja 70 aastat vana Ado Nuga. Ajaloolisest lauast lõigati kirjaosa välja ja säilitati (Luht 1999).

Raikküla 2-klassiline ministeeriumikool avati 1909. aastal ja alustas tööd sama aasta 2. novembril. 1918. aastal muudeti kool Raikküla Kõrgemaks Algkooliks, 1920. aastast Raikküla 6-klassiliseks algkooliks. Pärast sõda oli see Raikküla Mittetäielik Keskkool ja Raikküla 7-aastane kool, 1961. aastast Raikküla 8-klassiline kool, 1988. aastast Raikküla 9-klassiline kool ja 1991. aastast Raikküla Põhikool. 2005. aastal muudeti viimane Raikküla lasteaed-alkkooliks, mis suleti koolimaja juubeliaastal 2009. Praegu kasutab maja Kabala lasteaed-põhikooli üks lasteaiarühm, samuti on siin Uku Masingu mälestustuba.

Raikküla koolis on õppinud luuletaja ja mitmekülgne teadlane, polüglott Uku Masing, üks kuulsamaid Eesti profipoksijaid Anton Raadik, luuletaja ja literaat Andres Langemets, ajaloolane Liivi Aarma (Lubja), moekunstnik Arne Niit, filmimees Toomas Kirss. Põgusalt käis siin Teise maailmasõja ajal koolis ka kirjanik Enn Vetemaa.

Alates 1997. aastast on väärikas paekivihoone ajaloomälestisena riikliku kaitse all.

4 Joosep Sagur koos naiseaga olid eluaegsed kooliteenijad, nad kütsid ahje ja koristasid maja ning elasid koolimajas (Kalf 2003: 75).

Vaade teise korruse koridorile lõunast põhja poole. Foto: Heiki Pärdi, 2016.

Allikad ja kirjandus

Autori välitööd

<https://www.geni.com/?ref=HL1>

Rahvusarhiiv

EAA.1219.1.174 – Rapla kogudus. Sünnimeetrika

EAA.3079.1.9 – Raikküla vallavalitsus. Täiskogu ja volikogu protokollid

EAA.3079.1.301 – Raikküla vallavalitsus. Raikküla ministeeriumikooli ehitamine, kirjad vallakoolide ja õpetajate kohta

Tallinna Linnaarhiiv

TLA.884.4.1096 – Koolimajade põhiplaanid

Kalf, Anne 2003. Kultuuri- ja kirjanduslooline Raikküla. Diplomitöö. Käsikiri Tallinna Pedagoogikatülikoolis.

Luht, Tiiu 1999. Eelmine põrand ehitati 1934. – Nädaline, nr 83 (747), 2. juuli.

Raikküla Ministry School

In May 1908, the Raikküla Rural Municipality Council decided to build a spacious new school building for 150 children. The two-storey stone building was to be completed in one year. Count Keyserling, the owner of Raikküla Manor, donated 1.8 hectares of land in Lipa village to the municipality to be used for building the school. Johann Valdes (1883–1937), who was a well-known builder in the Rapla Municipality, was chosen to oversee the construction.

The school building made of local limestone was completed in the summer of 1909 and consecrated on 15 October 1909. The building had three classrooms, a spacious hall (75 m²), three teachers' apartments, separate boarding rooms for boys and girls, and a servant's room. Modern furniture and other furnishings (school benches, blackboards, lamps, etc.) were also ordered for the school.

The simple but stylish house, which was designed and built to the highest quality, has been preserved in its original form, as no additions have been made to it. Only a few interior renovations have been made over time. Currently, the building is used by the Kabala Kindergarten and Primary School. Several well-known Estonian cultural figures, including the poet, multi-faceted scholar and polyglot Uku Masing have studied at the Raikküla school. Since 1997, the dignified limestone building has been under national heritage protection as a historical monument.